

Альбіна Зінченко

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ГОТОВНОСТІ
ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ СПІЛЬНО
З ЗАКЛАДАМИ ПРОФТЕХОСВІТИ**

У статті описано умови, що сприяють формуванню у майбутніх учителів технологій готовності до профорієнтаційної роботи у взаємодії з закладами професійно-технічної освіти. Забезпечення знання студентами специфіки навчально-виховного процесу у закладах профтехосвіти. Розуміння важливості профорієнтаційної роботи на робітничі професії. Поєднання зусиль викладачів психолого-педагогічних, методичних та спеціальних предметів у напрямку формування готовності. Формування завдань профорієнтаційного характеру на педагогічну практику. Залучення студентів до організації спільної роботи.

Ключові слова: *учитель технологій, готовність, формування, професійна орієнтація, педагогічні умови.*

Проблема усвідомленого визначення особистістю свого професійного майбутнього є важливою як для кожної конкретної людини, так і для всього суспільства в цілому. Значущість цієї проблеми традиційно високо оцінювалася в економічно розвинених країнах, де значні інвестиції в розвиток так званого «людського капіталу» розглядаються як один із засобів підвищення конкурентноздатності економіки. Одним із засобів ефективного вирішення проблеми підготовки особистості до усвідомленого вибору майбутньої професії та формування її готовності до можливого неодноразового повторення такого вибору в динамічних умовах ринкової економіки є професійна орієнтація [2].

В умовах виходу України з економічної кризи та майбутнього розвитку сфери матеріального виробництва набувають актуальності питання вступу здібної молоді на навчання до закладів професійно-технічної освіти. Але практика показує, що внаслідок отримання неповної інформації про робітничі професії, школярі проявляють більший інтерес до обмеженого кола так званих «інтелектуальних» або «романтичних» професій. Випускники середніх навчальних закладів не володіють у повній мірі інформацією про попит на робітничі професії, які вимагають інтелектуального напруження і творчого вирішення трудових завдань.

Їхнє планування подальшого життєвого шляху базується на отриманні вищої освіти (насамперед економічної, юридичної, медичної, банківської, митної тощо). Школярі недооцінюють те, що їх добробут, особистісна реалізація, кар'єрне зростання і задоволення від праці залежить не тільки від престижності професії, а насамперед від

обґрунтованого її вибору. Професія ж може бути отримана як у ВНЗ, так і у ПТНЗ.

Внаслідок змін у правилах прийому не всі учні можуть вступати до вищих навчальних закладів. У випадку невдачі, не маючи резервного професійного наміру, вони вступають на навчання до випадково обраних професійних училищ, ліцеїв тощо. Резервний професійний план передбачає вибір додаткового професійного шляху при неможливості реалізувати основний.

Однією з причин цього є недостатня професійна орієнтація молоді на робітничі професії, низька престижність професійно-технічних навчальних закладів, як місця отримання фаху. Зокрема, В. В. Юрженко вказує, що «нерозвиненість ... практична відсутність загальнодержавної і відомчої профорієнтаційної діяльності, відсутність системи професійної орієнтації створюють передумови для повного ігнорування молоддю робітничих професій» [6, с. 129]. Окрім того, у професійному навчанні відбувся «перекіс». Переважна більшість молодих людей замість робітничих професій виробничої сфери обирає професії сфери обслуговування, які можуть принести швидкі заробітки [4].

Процес підготовки вчителя до профорієнтаційної роботи з учнями розглянуто в дисертаційних дослідженнях В. В. Андарало, М. Т. Благініна, М. А. Весни, О. С. Белиха, Г. П. Бондаренка, Л. І. Бондарчука, К. Ж. Жубасва, С. Т. Золотоухіної, Н. Ш. Шадієва та інших. Проблеми професійної підготовки учителів технологій (учителів трудового навчання) присвячені роботи багатьох учених: Д. О. Тхоржевського, Л. О. Йовайші, В. К. Сидоренка, М. С. Корця, О. М. Коберника, В. Б. Харламенко, Х. В. Процко та інших. Особливості професійної орієнтації дорослих розглядав у своїх роботах Д. О. Закатнов. Але готовність майбутніх учителів технологій до профорієнтаційної взаємодії з закладами профтехосвіти не була предметом жодного дослідження.

Тому мета даної статті полягає у визначенні педагогічних умов формування у майбутніх учителів технологій готовності до спільної профорієнтаційної роботи з професійно-технічними навчальними закладами.

З метою належної організації підготовки майбутніх учителів технологій до профорієнтаційної роботи спільно з закладами профтехосвіти необхідно проаналізувати і обґрунтувати: зміст, форми, методи та умови які дозволять виділити основні педагогічні умови, що сприятимуть ефективному рівню даної підготовки.

Для визначення педагогічних умов, нам необхідно в'яснити на якому рівні на даний момент знаходиться стан готовності майбутніх учителів технологій до взаємодії з закладами профтехосвіти, з цією метою був розроблений комплексний тест-опитувальник. Опитуванням було охоплено який охопив 224-студенти 3–5-х курсів денної форми навчання спеціальності «Технологічна освіта» різних спеціалізацій Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка,

Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка, Рівненського державного гуманітарного університету. Питання стосувались: виявлення рівня розуміння важливості взаємодії з закладами профтехосвіти; спрямованості на співробітництво з колективами ПТНЗ; знання особливостей організації навчально-виховного процесу в закладах профтехосвіти, форм та методів спільної роботи школи і ПТНЗ; досвіду роботи спільно з ПТНЗ під час педагогічної практики.

Охарактеризуємо деякі з отриманих результатів опитування.

Необхідною і важливою співпрацю школи і професійно-технічних навчальних закладів вважають 50 % студентів 3-го, 65 % – 4-го і 88 % – 5-го курсів.

Стосовно вивчення особливостей навчально-виховного процесу в ПТНЗ, то незалежно від року навчання і вищого навчального закладу загалом відповідь, що вони вивчали даний аспект дали 15–27 %.

На запитання «Чи існує, на Вашу думку, психологічний бар'єр у школярів при вступі на навчання до ПТНЗ?» дали позитивні відповіді 20 % студентів 3-го, 45% – 4-го, 33% – 5-го курсів.

Чи доводилася Вам під час педагогічної практики здійснювати спільну роботу з закладами профтехосвіти. Позитивну відповідь дали тільки студентів 7 % – 4-го курсу і 9 % – 5-го курсу.

На запитання «Чи готові Ви, як учитель технологій до співробітництва з колективами ПТНЗ у підготовці школярів до вибору професії?» позитивні відповіді розподілились таким чином: 45 % – 3-й курс, 35 % – 4-й курс і 30 % – 5-й курс.

З аналізу результатів опитування можна зробити висновок, що майбутні учителі технологій на недостатньому рівні володіють знаннями стосовно: особливостей організації навчально-виховного процесу в ПТНЗ; проведення спільної профорієнтаційної роботи по орієнтації школярів на робітничі професії; основної мети по проведенню спільних виховних заходів; також можна стверджувати, що під час навчання студенти практично не отримують навчального матеріалу пов'язаного з роботою і діяльністю професійно-технічних навчальних закладів.

З метою заповнення прогалін у навчально-виховному процесі по підготовці майбутніх учителів технологій нами розроблено зміст навчального матеріалу, який дає змогу підготувати кваліфікованих спеціалістів до спільної профорієнтаційної роботи з ПТНЗ. Але постало питання окреслити умови, які забезпечать успішне оволодіння ним.

Питання про педагогічні умови розглядається у роботах багатьох дослідників. Так, О. Ф. Федорова під педагогічними умовами розуміє сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання [5]. У К. Л. Біктагірова педагогічні умови трактуються як обставини, при яких компоненти навчального процесу (зміст, викладання й навчання) подані в найкращому взаємозв'язку та створюють атмосферу плідної співпраці між

учителем і учнем, що забезпечує ефективний навчальний процес, а учням – успішне навчання [1]. В. М. Манько педагогічні умови визначає, як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [3].

Умови, які самі по собі не є причиною явищ, але вони сприяють чи перешкоджають дії причин. Тобто педагогічні умови формування у вчителів технологій готовності до спільної профорієнтаційної роботи з ПТНЗ можна визначити як чинники, що забезпечують успішність і ефективність формування у них мотиваційного, когнітивного і операційного компонентів готовності у процесі професійної підготовки.

На основі аналізу літературних джерел, змісту навчального матеріалу і власних досліджень нами було виділено такі основні педагогічні умови, що забезпечують формування у майбутніх учителів технологій готовності до спільної профорієнтаційної роботи з професійно-технічними навчальними закладами:

1) Забезпечення знання студентами вищих навчальних закладів і викладачами, що здійснюють їх підготовку специфіки навчально-виховного процесу у ПТНЗ.

Ця умова реалізується шляхом детального аналізу навчальних програм дисциплін циклів психолого-педагогічної та фахової підготовки зі зверненням уваги на ті предмети і види навчальної діяльності, в яких можуть бути висвітлені питання щодо особливостей навчально-виховного процесу у ПТНЗ (Педагогіка. Методика виховної роботи. Теорія і методика технологічної освіти. Профорієнтація і методика профорієнтаційної роботи. Теорія і методика позашкільної освіти. Основи науково-педагогічних досліджень. Загальна психологія. Вікова і педагогічна психологія Педагогічна практика). За результатами виконання тесту на інформованість про навчально-виховний процес у ПТНЗ реалізація вказаної умови дозволила довести рівень знань специфіки навчально-виховного процесу у закладах профтехосвіти студентами 4-го курсу (випускники бакалаврату) до таких показників: 15 % низький рівень, 62 % – середній рівень, 23 % – високий рівень. До початку експериментального дослідження виконання тесту засвідчило такі показники: 79 % – низький рівень, 21 % – середній рівень. Слід вказати, що студенти, які до початку експериментальної роботи мали середній рівень інформованості про ПТНЗ є зазвичай випускниками закладів профтехосвіти.

2) Забезпечення розуміння студентами важливості профорієнтаційної роботи на робітничі професії, як у плані реалізації потенціалу особистості, так і у плані забезпечення потреб регіону, країни.

Учителі технологій виступають в якості ланки, що пов'язує учня з матеріальним виробництвом. Для того, щоб було створене це розуміння необхідно шляхом спеціального тренінгу навчити майбутніх учителів технологій як на педагогічному і на психологічному рівні донести до

свідомості учня необхідну інформацію. На це слід звернути увага в курсі профорієнтації і методики профорієнтаційної роботи, який навчає методам, засобам, формам та різновидам профорієнтаційної роботи в цілому, а у поєднанні із знаннями отриманими у курсі теорії і методики навчання технологій дає змогу майбутнім учителям оперувати своїми знаннями для орієнтації учнів на робітничі професії. Закріплення знань і умінь майбутній учитель технологій здійснює на педагогічній практиці.

3) Поєднання зусиль викладачів психолого-педагогічних, методичних та спеціальних циклів предметів у напрямку формування готовності до спільної роботи з ПТНЗ. Це умова забезпечення комплексності впливу, її реалізація найбільш складна у практиці роботи вищих навчальних закладів. Хоча, з філософської позиції підготовка учителя є процесом цілісним і розділеним на предметні галузі досить умовно, насправді міжкафедральна взаємодія викладачів річ непроста. Вона вимагає координації зусиль з боку деканату. Реалізація зазначеної умови здійснювалась шляхом організації міжкафедральних семінарів.

4) Формування завдань профорієнтаційного характеру на педагогічну практику.

Четверта умова реалізується за рахунок педагогічної практики на робочому місці учителя. На період практики доцільно скласти низку завдань, які допоможуть зрозуміти відношення учнів школи до навчання у ПТНЗ, їх знання навчально-виховного процесу у ПТНЗ, можливості подальшого навчання і кар'єрного росту. Перелік завдань може бути дуже широкий (профорієнтаційне анкетування, тестування; організація зустрічей з працівниками виробництва; екскурсії до ПТНЗ, або на виробництво; інтелектуальні і практичні ігри, вікторини, конкурси; спільні виховні, спортивні, інформаційні заходи з ПТНЗ тощо). Виконання заходів по орієнтації учнів на робітничі професії дає змогу пояснити учням, що навчання в ПТНЗ може бути цікавим, творчим, продуктивним і отримані знання дають змогу подальшому навчанню, кар'єрному зростанню, підприємницькій діяльності, а іноді стає початком професійної мрії.

5) Залучення студентів до організації спільної роботи школи і з ПТНЗ.

Ця умова забезпечується під час неперервної педагогічної практики. Спільною роботою може бути: створення спільних гуртків школа-ПТНЗ, організація спільного сайту, КВН, Брей-Ринги, спортивні змагання, учнівські бізнес-проекти тощо. Слід зазначити, що в процесі педагогічної практики студенти з інтересом проводили спільні заходи, а результати такої роботи дозволили досягти суттєвих змін у ставленні школярів до робітничих професій і навчання у ПТНЗ. Спільна робота допомагає порозумітися учням школи з учнями ПТНЗ, а головне, забезпечує розуміння школярами того, що немає великої трагедії при невдалому вступі до обраного вищого навчального закладу і можна розпочати реалізацію наміченої цілі з навчання у ПТНЗ.

На основі проведеної роботи можна констатувати, що реалізація

кожної з визначених педагогічних умов забезпечує підвищення ефективності формування у майбутніх учителів технологій готовності до спільної профорієнтаційної роботи з закладами профтехосвіти по підготовці школярів до вибору робітничих професій. В подальшому необхідно визначити ступінь ефективності комплексу визначених умов та розробити рекомендації по їх реалізації у навчально-виховному процесі підготовки учителів технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биктагиров К. Л. Дидактические условия обучения татарскому языку : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики» / К. Л. Биктагиров. – Казань, 1973. – 37 с.
2. Закатнов Д. О. Особливості професійної орієнтації дорослих // Збірник наукових праць III Всеукраїнської науково-практичної конференції / упорядники: Міропольська М. А., Капченко Л. М., Алексєєва А. В., Савченко Н. В. – К. : ІПК ДСЗУ, 2008. – С. 99–103.
2. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін / В. М. Манько // Соціалізація особистості : зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – К. : Логос, 2000. – Вип. 2. – С. 153–161.
3. Міщенко Н. А. Україна потребує робітничих професій [Електронний ресурс] / Ніна Міщенко, Євген Шилко // Портал українця. – Режим доступу : <http://www.vox.com.ua/data/publ/2005/08/31/ukraina-potrebuye-robitnychuyh-profesii.html#comments>. – Заголовок з екрану.
4. Федорова О. Ф. Некоторые вопросы активизации учащихся в процессе теоретического и производственного обучения / О. Ф. Федорова. – М. : Высшая школа, 1970. – 301 с.
5. Юрченко В. В. Проблеми професійної орієнтації учнів старших класів загальноосвітньої школи // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : [тези доп. наук.-практ. конф. 22–23 квітня 2009 р., Харків] [за заг. ред. В. О. Радкевич]. – Харків, 2009. – С. 127–130.